

PROJECTPLAN

DENKEND AAN HOLLAND 2

alles van waarde is weerloos (Lucebert)

INLEIDING

Een van de projecten die Den Hâneker enkele jaren terug heeft ingediend in het kader van de subsidieregeling Groen Verbindt (provincie Zuid-Holland), is 'DE TENTOONSTELLING VAN HET LANDSCHAP VAN DE ALBLASSERWAARD-VIJFHEERENLANDEN'. Onder de werknaam 'Denkend aan Holland' is de eerste fase uitgevoerd en afgerond. Fase 2 en mogelijk fase 3 zouden volgen. Door eerst bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen en later covid-19 is het project nog niet doorgestart. Dat gaat direct na de zomer van 2021 wel gebeuren en wel met de tweede (en laatste) fase.

1

◀ Kaart van de rivierenloop van de Rijn, de Maas, de Waal, de Merwede en de Lek... Detail van een kaart uit de Handatlas van Isaak Tirion (18^e eeuw).

De Alblasserwaard op een luchtfoto uit de Polderatlas van Nederland. ▼

OPDRACHT, DOEL EN BUDGET

De gedachte achter Denkend aan Holland is dat er veel meer aandacht moet komen voor het unieke veenweidelandschap in Zuid-Holland zuid-oost. Dit unieke landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (A-V) is te waardevol om het op te geven aan bouwdrang, infrastructuur of verloedering. Het landschap moet beter onder ieders aandacht komen en vooral ook blijven. Binnen de bestuurlijke en maatschappelijke mogelijkheden. Doel van het project is het unieke veenweidelandschap behouden en de benodigde veranderingen zo trachten te sturen en begeleiden dat ze doordacht en op verantwoorde manier plaatsvinden.

Groen Verbindt komt voort uit het bereiken van doelen uit de Beleidsvisie Groen. Bedoeld voor bevordering van groenbeleving en vergroting van recreatie. En passant wordt ook het doel agrarisch ondernemerschap meegenomen. De opdracht is: het unieke landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden goed in beeld krijgen bij een breed publiek, overheden, ondernemers en particulieren. Eerst is een bijdrage van 25% van de kosten toegekend, met cofinanciering, grotendeels bestaand uit vrijwilligerssuren. Later is de bijdrage verhoogd naar 50% en heeft de Gemeente Molenlanden een extra bijdrage van € 7.500 toegekend (Fonds Plattelandsontwikkeling), wat het totale budget bepaalt.

▲ Boerderijen, iconen in de streek - foto: A.F. van Houwelingen.

▲ Paarden in de wei - Kweldamweg. Foto: Astrid de Wit.

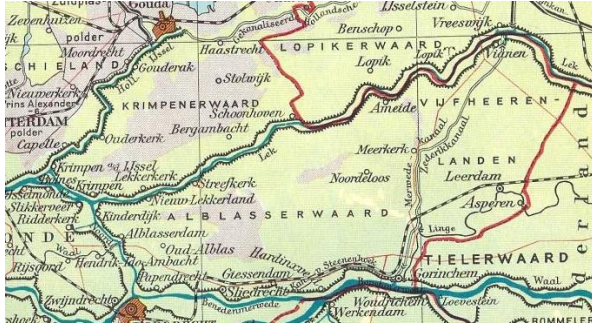
▲ Overall water- en andere molens - foto Ilse de Deugd.

▲ Koeien In het veenweidelandschap - foto Wim Verlek.

START MET PUBLICITEIT

Door het plotseling overlijden van de initiator van het project ontstond er tijdverlies en was de achterliggende gedachte van uitvoering niet precies bekend. Voor de beheersbaarheid kwamen er uitvoeringsfasen. De afgeronde eerste fase was gericht op de publiciteit: introduceren en belangstelling peilen. Door het pilot-karakter zijn er weinig kosten gemaakt, zodat er nog aanzienlijk budget is.

▲ Details van kaarten van Zuid-Holland met verkeersvoorzieningen. Links het gesloten landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en rechts het gebied zoals dat later door wegen is ontsloten. Dit heeft een geweldige impact op het landschap gehad. (Links uit: Kleine schoolatlas der gehele aarde en rechts: Kingatlas uit de jaren vijftig).

In de eerste fase van het project Denkend aan Holland zijn de volgende zeven onderdelen uitgevoerd:

1. INTRODUCTIE

Door middel van **persberichten** (in kranten en andere media), **flyers** (in locaties waar veel en gericht publiek komt) en op bijeenkomsten is het project zo breed mogelijk bekend gemaakt bij de streekbewoners. Belangstelling voor het landschap bleek aanwezig; streekbewoners zijn trots op hun gebied. Ook bleek versnippering van activiteiten en weinig samenwerking. Een beetje een 'hokjesgeest', waarbinnen ieder de eigen grenzen bewaakt, passend bij de nuchterheid van de gemiddelde streekbewoner.

2. EXPOSITIE

In Museum De Koperen Knop is in de herfst van 2018 een expositie gehouden, met drie thema's:

- **Ruilverkaveling:** Het herverdelen van landerijen in de jaren zestig van de vorige eeuw, wat ervoor heeft gezorgd dat het landschap de huidige openheid kreeg en toegankelijk werd.
- **De knotwilg:** een kenmerkende boom in het landschap, die naast leverancier van houtwerk veel andere functies heeft, maar in toenemende mate uit het landschap verdwijnt.
- **Hennepsteelt:** belangrijk gewinproduct voor touw en garen, die door leveringen aan het nabijgelegen Dordrecht, de Hollandse zeehaven van die tijd, het gebied tot grote welvaart bracht.

▲ De ruilverkaveling met een uitbeelding van oud en nieuw.

▲ De knotwilg en een belangrijk daarvan afkomstig product.

▲ Hennep werd vroeger veel verbouwd voor touw voor de zeescheepvaart..

De expositie, onderdeel van het reguliere expositieprogramma (en daardoor verzorgd door de expositiecommissie), is goed bezocht en de reacties van het publiek waren bovengemiddeld.

3. FOTOWEDSTRIJD

Een fotowedstrijd met als thema 'het landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden' leverde meer dan 300 foto's op. Op de bovengenoemde expositie waren alle inzendingen op groot beeld te zien. Een jury van vakfotografen koos vijf winnaars en er was een officiële prijsuitreiking.

4. ONDERZOEK SAMENWERKING

Er is samengewerkt binnen de zogenaamde Landschapstafel; de instellingen binnen Groen Verbindt inzake het landschap. In de praktijk was dit vooral een gespreksplatform. Samenwerking is ook een permanent agendapunt op de vergadering van de platforms van het Museumoverleg Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en het Historisch Overleg Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

5. PRESENTATIES

In diverse gevallen is van de gelegenheid gebruikt gemaakt om het project te presenteren. Dit ter aanvulling op de flyers, zoals met een power-point-presentatie of een korte introductie met toelichting in daartoe voorkomende mogelijkheden en situaties.

6. KINDERDIJK

Een van de samenwerkingen was die met de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk. Hier plaatste een aan Museum De Koperen Knop verbonden beeldend kunstenaar, Liesbeth Leenman, twee opstellingen in het Wisboomgemaal, een smid en een machinist.

7. PUBLICITEIT

Gedurende de looptijd is met regelmaat de pers geïnformeerd, wat heeft geleid tot meer bekendheid met en een groeiende interesse voor het unieke karakter van het veenweidelandschap in het gebied.

▲ Collage van een machinist in het Wisboomgemaal in Kinderdijk.

In de prijzen gevallen foto's: ▲ ◀ Wim van der Ham; ▲ ▶ Philip Jansen; ◀ ▼ Nathalie de Winter; ▼ ▶ Arjen Hoftijzer.

▲ Collage van een smid, eveneens in het Wisboomgemaal.

CONCLUSIES

Bij de realisatie van de eerste fase komt een aantal conclusies en aandachtspunten naar voren:

- Het landschap van de A-V verandert in snel tempo, veel tegelijkertijd en beïnvloeding blijkt lastig.
- De economische vooruitgang is bijna altijd belangrijker dan aandacht voor het landschap.
- Doordat streekbewoners geen gehoor krijgen worden ze - soms - onverschillig en murw.
- Het landschap van de A-V krijgt te weinig 'interesse' van de gemiddelde mens.
- We moeten de streek niet beschouwen, maar deze (gaan) beleven; niet passief maar actief.
- Niet praten over de streek, maar in stand houden, verduurzamen en veranderingen sturing geven.
- De aandacht voor het landschap moet van blijvende aard zijn en worden geïntensiveerd.

▲ Een typisch beeld in het veenweidelandschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden: openstaande koeien (foto: Evert van Lopik).

UITVOERING EN AFRONDING

AAN HET WERK

Tot nu toe was de focus veelal gericht op het goede behouden en het tonen van begrip voor veranderingen. Dat moet anders: zorgen dat je speler wordt bij de veranderingen en dat je daarin sturing kunt geven. Dan volgt aandacht voor behoud van wat er aan moois is vanzelf. Stilstand is achteruitgang.

▲ Boerderijen zijn kenmerkende elementen in de streek, maar hun aantal neemt gestaag af. Kerken vind je in allerlei vormen in alle plaatsen.

BELEVEN VAN HET LANDSCHAP

Alleen 'het verhaal' is niet voldoende om mensen enthousiast te krijgen. Je moet hen ook wat laten zien, hen meenemen in het onderwerp. Streekbewoners, recreanten en toeristen moeten de streek in. Het initiatief hiertoe moet uit de streek zelf komen. Particulier initiatief moet leiden tot wat de streek te bieden heeft. Door de Tentoonstelling van het Landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Een dergelijke tentoonstelling anno nu staat haaks op het betreden van een donker en stoffig museum, waar de bezoekers elkaar met gedempte stem informeren over wat er te zien is. Waar in elke zaal een suppoost is, die toezicht houdt, maar er niets over kan vertellen. Er moet actie komen.

▲ De schoonheid van het landschap wordt o.a. bepaald door tiendwegen. Uit de middeleeuwen stammende smalle onverharde wegen. Er worden er steeds meer gecultiveerd waardoor ze verdwijnen.

▲ Door sloten of een haag afgezet weiland wordt een steeds minder voorkomend element. Ook slietrenhekken worden verdrongen, door een van geteerde planken getimmerd hek of een metalen hekwerk.

ACTIVITEITEN

Om de beleving van de streek te realiseren moeten er activiteiten worden ontwikkeld. Van uiteenlopende aard en op verschillende manieren: fysiek en digitaal. Het gaat om de volgende zes zaken, die verderop in dit document nader worden uitgewerkt:

1. De streek bezoeken: een divers aanbod van - toeristische - routes.
2. Fotowedstrijd, met als thema: water - wind - wolken.
3. Expositie, getiteld water - wind - wolken.
4. Publicatie met korte wandelingen, recepten, streekgewoonten, wetenswaardigheden e.d.
5. Schilder- en tekenworkshops.
6. De knotwilg (als afsluiting van het project).

Bij het beleven van het landschap komen tal van zaken aan bod zoals de omliggende rivieren, de kleine rivieren en waterwegen in het gebied, linten en hun bebouwing, bedrijventerreinen, de grondsoorten, het grondgebruik, ambachtelijke bedrijvigheid, woonwijken, verstedelijking, monumenten, beeldhouwwerken en recreatie. Allemaal aandachtspunten, die tegelijk smaakmakers zijn.

▲ Fietsen langs de Ammerse Kade.

▲ Woningbouw bedreigt de veeteelt.

▲ Wandelen langs de Boezem.

1. DE STREEK BEZOEKEN

De streek leren kennen en waarderen doe je door je erin te begeven. Actief of passief. Te voet, op de fiets of anders. Voor streekbewoners, recreanten en toeristen; en het is goed voor lichaam en geest. Om te genieten van het landschap moet je het veld in. Zomaar of via landschapsroutes. Gevarieerde routes met als trefwoorden: meemaken, ruiken en proeven. Naast de bestaande routes, voorzien van informatie over wat onderweg van het landschap te zien is. Een echte beleving van het landschap.

1. Wandelroutes - Vijf routes, twee Alblasserwaard, twee Vijfheerenlanden en een langere.
2. Fietsroutes - Per deelgebied een route en een totale regiobreed.
3. Autoroute - Een route door het hele werkgebied, deels als Lek- en Lingeroute.
4. Busrit met gids - Door het landschap met koffie- en luncharrangementen.
5. Vaarroute - Routes via de waterwegen in het landschap.
6. Alternatieve route - Bijvoorbeeld joggers, skeelers, scootmobielen enzovoort.
7. Korte wandelingen - Korte 'looprondjes' door de dorpen in de streek, met omgevingsinformatie.

Allemaal voornemens, die in uitvoering worden genomen, maar de wijze waar en de uiteindelijke realisatie kan door nieuwe inzichten ten tijde van de uitvoering nog veranderen.

2. FOTOWEDSTRIJD: WATER - WIND - WOLKEN

De fotowedstrijd in fase 1 was een groot succes. Dus is herhaling aanlokkelijk. Ook nu weer in samenwerking met Museum De Koperen Knop waar alle inzendingen digitaal getoond kunnen worden. Het onderwerp vergt een looptijd van een jaar zodat alle seizoenen en weersomstandigheden 'meegenomen' kunnen worden. In het museum komt in het najaar van 2022 een expositie (zie volgend punt), waar de foto's op aansluiten. De wedstrijd gaat aan de expositie vooraf. Een vakjury en een publieksjury bepalen samen de winnaars, die aantrekkelijke prijzen krijgen. Mogelijk kunnen er ook selecties uit de inzendingen worden getoond in instellingen; iets waar mee het museum ervaring heeft.

▲ Veerpont Boven-Hardinxveld - Werkendam in de storm.

▲ Wolkenluchten boven de Betuweroute.

3. EXPOSITIE: WATER - WIND - WOLKEN

Museum De Koperen Knop, Museum Het Voorhuis en het Werelderfgoed Kinderdijk organiseren in het najaar van 2022 een expositie met dit thema als titel. Dit is gebaseerd op een expositie in 2020 in het Singermuseum te Laren, 'Weer & Wind'. Daar ging het om hangend werk. Hier naast schilderijen ook objecten, foto's, teksten en meer. De uitvoering gebeurt door deskundigen van het museum. Gedacht wordt aan een expositie waar het publiek actief aan mee kan doen met activiteiten als workshops, lezingen en presentaties. Ook komen er specifieke wandel- en fietsroutes vanaf de expositie het achter het museum liggende landschap in.

▲ Foto: Carin Ippel

▲ Otto Dicke: Oud-Alblas

▲ Foto: Cor de Bruijn

▲ Schoolplaat van het melken.

▲ Verrassende landschapselementen.

▲ Onbekende zaken in het landschap.

4. PUBLICATIE

Een van de manieren om iets blijvend onder ieders aandacht te houden is een boekwerkje. Juist ook in het huidige digitale tijdperk. Een papieren informatiedrager, waaruit elementen digitaal worden gemaakt. In dit boekje komen zo'n 33 korte landschapswandelingen (routes, informatie, foto's en tekeningen). Het geheel wordt verlevendigd door gedichten en streekrecepten. Het moet een aantrekkelijk cadeauboekje zijn, waaruit de trots van de streekbewoners over 'hun landschap' goed naar voren komt. Door het A5 formaat is het gemakkelijk mee te nemen en de in acht te nemen kwaliteit waarborgt de aantrekkelijkheid om het als cadeau te kunnen gebruiken.

5. SCHILDER- EN TEKENWORKSHOPS

Creatieve workshops in en over het landschap, met ter afsluiting een (korte) expositie van het werk, in instellingen en/of Museum De Koperen Knop. Er worden uiteenlopende workshops voorbereid zodat iedereen kan meedoen. Ze worden buiten gepland, maar bij minder goed weer kan het ook binnen. Geheel verzorgde dagen (09.00-17.00), waarbij consumpties en lunch zijn inbegrepen. Gedacht wordt aan najaar 2021 en voorjaar 2022.

▲ Lekker schilderen of tekenen in de buitenlucht.

6. DE KNOTWILG CENTRAAL

Als we in het veenweidelandschap een icoon moeten aanwijzen, dan scoort de knotwilg hoge ogen. Een ooit veelvuldig voorkomend en eeuwen lang cultuurhistorisch erfgoed, dat langzamerhand en haast ongemerkt verdwijnt. De boom vraagt onderhoud en dat kost tijd en geld. De weilanden worden steeds meer kale landschappen zonder enige aantrekkelijkheid. Niet alleen voor de mens, ook de dieren gaan ze missen: koeien en andere dieren in de wei (schuilen tegen wind, zon en regen), vogels (broeden, voedsel en schuilen), kleine dieren (verblijf) en insecten (voedsel). Jammer van het met de verdwijnende knotwilg verloren gaan van de unieke flora (die erin groeit) en fauna (die erin verblijft).

▲ Foto: Thijs Peters

Er moet hierin een omslag komen. De knotwilg mag niet langer worden veronachtzaamd. De boom moet weer worden gewaardeerd. Door het belang van de knotwilg uit de vergetelheid te halen. Met documentatie en activiteiten. Voorheen waren er knotacties door vrijwilligersgroepen, maar de organisatie daarvan wordt bemoeilijkt door de strengere veiligheidseisen. Bij de aanpak die nu wordt voorgesteld kan worden gedacht aan een (digitale en fysieke) brochure, podcast, een blog, een lesbrief en een jaarlijkse nominatie, waarbij instellingen een bronzen knotwilg wordt toegekend aan deze zich voor het behoud van de boom heeft ingezet. In dit project Denkend aan Holland 2 is alleen de voorbereiding begrepen. Dat gebeurt nu al omdat aangenomen wordt dat het krijgen van een herkansing voor de knotwilg een lange weg te gaan heeft.

De uitwerking zal omvangrijk zijn en deel moeten gaan uitmaken van een geheel nieuw project, dat wat dit onderwerp 'de knotwilg' betreft veel impact moet krijgen. Het voordeel is ook dat hiermee de projecten aan elkaar worden gekoppeld. Waardoor er meer zekerheid is dat er een vervolg gaat komen.

7

▲ Een sieraad in het landschap.

▲ Tekening met de knotwilgen als lanenboom.

TE INTEGREREN ACTIVITEITEN

Naast bovenstaande punten en activiteiten zijn er nog meer mogelijkheden, die de waardering voor het landschap kunnen bevorderen en dus een toegevoegde waarde kunnen hebben, eventueel als onderdeel van een van de bovengenoemde punten. De realisatie ervan is afhankelijk van de geboden mogelijkheden, de kosten van realisatie en het nog beschikbare budget:

- Kleine tentoonstellingen (foto's, tekeningen, schilderijen en eventueel filmfragmenten) in zorginstellingen, bibliotheken, publieksgebouwen en daarmee vergelijkbare locaties.
- Billboards langs de openbare weg, zoals we kennen langs de snelwegen, maar dan van minder fors formaat.
- In instellingen te plaatsen borden met foto's en teksten over het verschil in het landschap tussen vroeger en nu. Denk aan boerenbestaan, industrie en de opkomende woonwijken.
- Website-informatie, te koppelen aan bestaand sites.
- Betrekken van het onderwijs bij het onderwerp en dan aandacht schenken aan actuele onderwerpen, zoals de bodemstructuur, oorspronkelijk en toekomstig gebruik, de ligging ten opzichte van NAP en de klimaatproblematiek van dit moment.
- Kleur- en tekenwedstrijd voor de kleinere kinderen.
- Speurtochten in het landschap voor de grotere kinderen.
- Voorbereiden van presentaties voor verenigingen en groepen enzovoorts.

TENSLOTTE

Het projectdeel Groen Verbindt heeft een einddatum: (uitvoering 31.12.2022 en verantwoording 01.04.2023). Het onderwerp en de doelstelling ervan hebben die einddatum zeker niet. Als dit project is afgerond, moet de aandacht voor het landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden een blijvende activiteit worden. Er komen nieuwe generaties bewoners, er zijn toekomstige recreanten en toeristen en de lokale bestuurders en overheidsmedewerkers wisselen. Maar ook voor het algemeen belang is het goed om de waarde van het landschap tussen ieders oren houden.

▲ Schilderij 'Knotwilg met koeien' van Evert van Lopik.

Hardinxveld-Giessendam 21.07.2021 - Dick de Jong